

31 oktober 1920 - 5 mei 1988

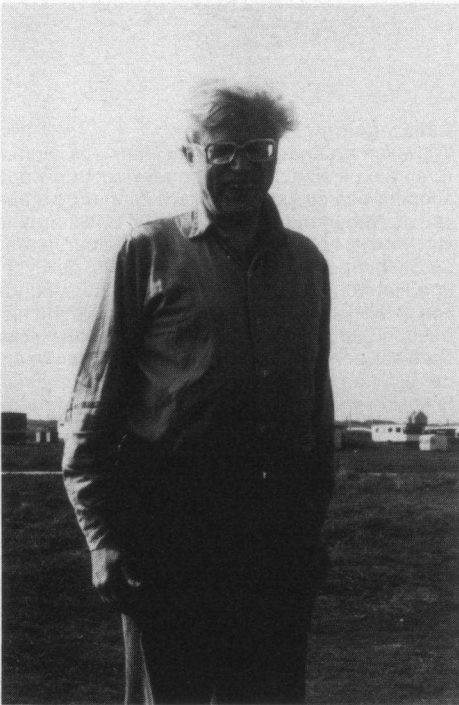
In memoriam Theo Belterman

Hilde van der Stelt-Strijbos

In 1988 overleed na een langdurige ziekte Theo Belterman, 'vogelaar van het eerste uur'. Hij bezocht in Haarlem de HBS, min of meer als een eenling, wars van de puberale opschepperijen van zijn klasgenoten, de fiets verkiezend boven de voetbal.

Gelukkig vormde de vriendenkring van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie, die even bezeten was van de natuur als hij zelf en waarin hij zich helemaal thuisvoelde, een goed tegenwicht. Hij had van huis uit, geboren in dat milieu dat aan het begin van deze eeuw een zonniger toekomst verwachtte voor arbeiders en middenklasse door het bijbrengen van ontwikkeling en liefde voor de natuur, en door de strijd tegen de drank, een grote belangstelling voor alles wat te maken had met natuur of cultuur. Hij maakte een wat verstrooide indruk, nu eens was hij tintelend van inspiratie, dan weer somber en ontmoedigd, altijd integer en niet berekenend waar het om persoonlijke successen ging.

In die vooroorlogse jaren kwam hij geregeld bij mijn vader langs om te vertellen dat hij Kruisbekken, Pestvogels of een Kleine Jager of meer van dat moois had gezien of om te praten over de problemen van natuurbescherming.

Theo Belterman, Vlieland, ± 1975.
Foto: Carla Teunissen.

Later ontmoette ik Theo weer in de eerste oorlogsjaren in Amsterdam als medestudent biologie. Toen in 1943 de Duitse bezetters een loyaliteitsverklaring van de studenten eisten, weigerde Theo evenals zo veel anderen te tekenen. Dat betekende voor hem een verblijf van twee jaar in Duitsland, want door onder te duiken zou de kans op huiszoeking thuis te groot zijn geworden. Hij wilde niet het risico lopen dat de joden die in zijn ouderlijk huis waren ondergedoken, op die manier zouden worden gevonden. In het kader van de 'Arbeitseinsatz' werd hij tewerk-

gesteld op een springstoffenfabriek: voor Theo een ware beproeving, want naast de slechte leefomstandigheden wilde hij zich vooral niet schuldig maken aan meewerken aan de wapenproductie van de vijand. Slechts een troep overtrekkende Kraanvogels, kon in deze dagen een sprankje licht brengen.

Later kon hij met smaak vertellen hoe hij die Duitsers tuk had gehad, door zich onnozeler voor te doen dan hij was en zodoende door zijn gespeelde onhandigheid de machines telkens te laten vastlopen.

Van beschermende maatregelen voor de "gastarbeider" was geen sprake, de lucht in de fabriek was bezwangerd van stof en giftige nitroverbindingen. Later zag Theo een mogelijk verband tussen deze tijd en zijn latere leverkwaal, waaraan hij uiteindelijk zou bezwijken.

Maar door zijn Duitse jaren had hij eraan meegewerkt dat zijn ouders enkele joden door de oorlog heen hadden kunnen helpen, zodat later behalve zijn familieleden ook hij de Yad Vashem onderscheiding mocht ontvangen.

In augustus 1945 kwamen de biologiestudenten die de oorlog hadden overleefd en die niet inmiddels van de biologiestudie hadden afgezien, bijeen in een CONGO-kamp op Ameland. Er begon een nieuwe tijd, waarin enthousiast de studie werd hervat, met een intensief verenigingsleven, want wat waren wij blij met het hernieuwde contact en de nieuwe mogelijkheden.

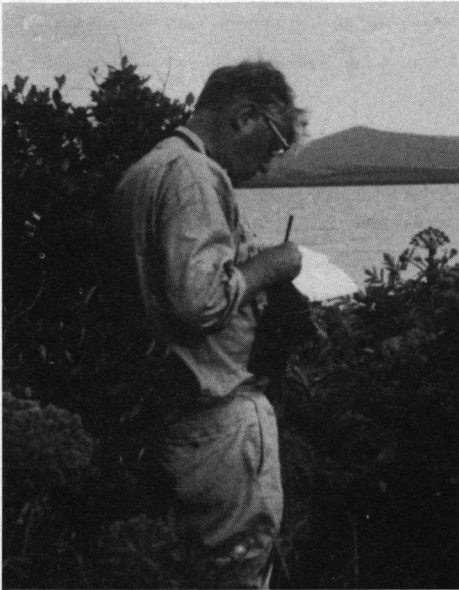
In het biologiedispuut CONGO (dat de afkorting is voor 'Comt Onnooselen Naerstighlijck Geleerdheydt Ontvanghen') speelde Theo door voorbereiding en organisatie van excursies en kampen, maar vooral door zijn inspirerende persoonlijkheid, een vooraanstaande rol.

De studie werd voor hem echter een langdurige aangelegenheid: hij weigerde alleen wat feiten voor zijn tentamens uit het hoofd te leren, hij wilde alles liefst met de oorspronkelijke bronnen bestuderen. Deze instelling gaf hem wel het voordeel van een veelzijdige kennis op allerlei gebied. Nadat hij (eindelijk) was afgestudeerd zou hij graag een werkkring hebben gevonden op het gebied van vogelonderzoek en/of natuur-

Theo Belterman en zijn vriendin Femmy Bijlsma aan zijn rechterzijde. Zeedijk van Urk, 1977.

bescherming. Hij kreeg echter een baan aan het Instituut voor Tropische Hygiëne, waar hij de zorg kreeg voor kweken van malariamuggen en tsee-tseevliegen. In dit verband zou hij ook worden uitgezonden naar de tropen: hij schafte een tropenuitrusting en allerlei boeken over de Afrikaanse vogelfauna aan, maar andermaal speelde de oorlog, dit keer de strijd in Nigeria hem parten en de uitzending ging niet door. Daarna werd hem gelukkig een functie aangeboden op het Zoölogisch Laboratorium, waar hij door contacten met studenten en de leiding bij onderzoekjes op het gebied van functionele aanpassingen meer op zijn plaats was. Hij zou niets

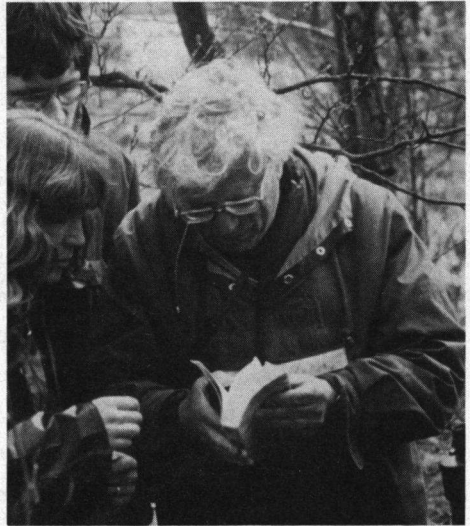

Een karakteristieke foto van Theo Belterman met opschrijfboekje. IJland, 1967.
Foto naar een dia van Femmy Bijlsma.

liever hebben gewild dan dat de veldornithologie ook in Amsterdam een onderdeel van de biologie studie was geworden. In dit kader begon hij zelf kampen te organiseren, op Vlieland, waar een actief veldonderzoek werd gedaan. Er werden onderzoekjes gedaan over foerageergedrag en hiërarchie van Zilvermeeuwen, over trekbewegingen van wadvogels op het wad tijdens eb en vloed vanuit de wadhut, over Spreeuwen en andere vogelsoorten in de duinen, over Eider-eenden en stookolieslachten, enzovoort.

Deze kampen hebben niet alleen voor de deelnemers, maar ook voor Theo veel betekend; behalve hun uiteindelijke doel: het vogelonderzoek, gaven zij hem ook de mogelijkheid tot intensieve contacten met de deelnemers, tot het vertellen van verhalen en het maken van gedichten waarmee de mensen in alle vroegte werden gewekt.*

Evenals op de CONGO-kampen ging er een duidelijke straling en inspiratie van hem uit. Hoe intensief ook de anderen deze contacten met Theo

Theo Belterman, met boek, altijd bereid iets op te zoeken. Vlieland, 1974.

hebben ervaren, mag blijken uit de zorg en veelvuldige bezoeken die velen van de 'Vlielandgroep' hebben gegeven gedurende het laatste jaar van zijn ziekte.

Nu, na zeventien jaar kampen op Vlieland, is een vaste kern overgebleven en de Vereniging 'Theo Belterman' opgericht, die het instituut van de kampen, waarin veldbiologie en vriendschap de belangrijkste bindende elementen blijven, wil voortzetten.

Ondertussen had Theo na zijn doctoraal, in 1956, met enkele Haarlemse vrienden de eerste vinkenbaan in de regio opgezet: de vinkenbaan 'Mr. Cornelis van Lennep' in de Kennemerduinen dicht bij 'Parnassia'. Hier was hij bijna dertig jaar lang, elk voor- en najaar actief bij het vangen en ringen van vogels en waarnemen van vogeltrek (in 1988 verscheen het 31ste jaarverslag).

Hij was ook betrokken bij de ontwikkelingsplannen voor het recreatiegebied bij Spaarndam. Hij ging er vanuit dat de recreatieve mogelijkheden moesten worden gekoppeld aan natuurbeleven en de aanleg dus van een echt natuur- en vogelgebied. Datzelfde geldt min of meer voor de inrichting van 'Amstelland', 'De Ronde Hoep', en het natuurgebied bij Oostzaan, waarbij studenten onder zijn leiding hun stage deden. Hij stopte ook veel tijd in de correctie van een nieuwe uitgave van 'Niels Holgersson's wonderbare reis' van dr. Selma Lagerlöf (een uitgave van H.J.W. Becht's uitgeverijmaatschappij, Amsterdam): de foutieve en vaak verzonnen plante- en dierenamen waren voor hem een gruwel. Hij meende dat waar de schrijfster de planten en dieren met veel aandacht behandelt, ook de Nederlandse lezer recht heeft op een juiste vertaling. Door een studie van de flora en de fauna van Scandinavië en met behulp van woordenboeken wist hij de juiste namen te achterhalen. In een artikel in het tijdschrift 'Onze Taal' werd wel vermeld dat de vertaalfouten en slordigheden in de laatste druk gelukkig verdwenen wa-

ren, maar de naam van Theo Belterman als degenen die het had uitgezocht, bleef achterwege... Aan het einde van zijn leven waren er stapels dag- en aantekenboeken waarin hij al zijn waarnemingen vanaf zijn jongensjaren had opgeschreven. Maar door de behoefte aan volledigheid slaagde hij er niet meer in al die waarnemingen te sorteren en uit te werken. Zijn kracht heeft echter niet gelegen in het schrijven van verslagen en rapporten, maar in het contact met zijn persoonlijkheid, zijn niet aflatend enthousiasme voor de vogels. Hij moet beschouwd worden als één van de schakels tussen de vroege 'Thijsses-tijd' naar een nieuwe generatie, voor wie dr. Jac. P. Thijsses slechts een legendarische figuur is. Zo heeft hij de oude traditie, aangepast aan een modernere manier van waarnemen, doorgegeven aan jongere vogelaars. 'Hij voelde zich het gelukkigste wanneer hij met verrekijker om vogels kon waarnemen, of dat nu was op de Fär Øer, in Noorwegen of in zijn geliefde duingebied'. (uit: toespraak tijdens de crematie door Jan de Bruin). De vogelwereld heeft in hem een groot voorvechter verloren.

■ Mevr. H.M. van der Stelt-Strijbos, Oosterpark 43 huis, 1092 AM Amsterdam.

LITTERATUUR:

- Belterman, Th. (1954): Vorming van slikgogelreservaten. *Natuur en Landschap* 8 (3) : 95.
 Belterman, Th. (1974): De Gir & Leo *belgicus*. *Panda Nieuws* 10 (5) : 45-46. Betreft de Aziatische Leeuw.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1956): Herfsttrek 1955 waargenomen door de vogelwerkgroep Haarlem. *Wiek en Sneb* 4 (1) : 15-17.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1957): Herfsttrek 1956 aan de kust bij Haarlem. *Het Vogeljaar* 5 (1-2) : 13-14.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1957): Herfsttrek 1957. *Het Vogeljaar* 5 (6) : 80-81.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1959): Herfsttrek 1958. *Het Vogeljaar* 7 (4) : 160-162.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1960): Nachttrek van koperwieken in de herfst van 1959. *Het Vogeljaar* 8 (5) : 97-99.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1960): Verslag over de herfsttrek in 1959. *Het Vogeljaar* 8 (5) : 100-104.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1961): Verslag over de herfsttrek van 1960. *Het Vogeljaar* 9 (4) : 219-221.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1961): Nachttrek van koperwieken in de herfst van 1960. *Het Vogeljaar* 9 (4) : 222-223.
 Belterman, Th., J. Bloem-Margadant & F. Bloem (1962): Verslag over de herfsttrek van 1961. *Het Vogeljaar* 10 (5) : 402-406.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1962): Nachttrek van koperwieken in de herfst van 1961. *Het Vogeljaar* 10 (5) : 410-411.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1965): Verslag over de herfsttrek van 1962, 1963 en 1964. *Het Vogeljaar* 13 (1) : 405-415.
 Belterman, Th., T. Bloem-Margadant & F. Bloem (1965): Verslag over de herfsttrek van 1964. *Het Vogeljaar* 13 (4) : 514-517. Het slot van bladzijden 405-415.
 Belterman, Th. & S. de Jager (1970): Project Stookolieslachtoffers Terschelling 1969. *Rapport Zool. Lab., Universiteit Amsterdam*, 22 bladzijden.
 Belterman, Th. & R. de Vries (1972): Aftermath of an oil-spill in the Amer River, Holland. *Biol. Conserv.* 4 (2) : 146-148.
 Daan S. & Th. Belterman (1968): Lateral bending in locomotion of some lower tetrapodes (I). *Verhandelingen Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Proceedings Series C*, 71 : 245-266.
 Dhondt, A.A., A.D.K. Ramsay & Th. Belterman (1969): Some observations on the avifauna of West-Spitsbergen, 1965. *De Giervalk* 59 : 219-238.
 Jager, S. de & Th. Belterman (1970): Treatment of oiled eider duck in Holland. *Marine Pollution Bulletin* 1 (10) : 156-157.
 Jager, S. de & Th. Belterman (1972): Stookolie op zee, een slepend milieuprobleem. *Waddenbulletin* 7 (3) : 27-30.
 Spoor, C.F. & Th. Belterman (1986): Locomotion in *Hyaenadae*. *Bijdragen tot de dierkunde* 56 (1) : 24-28.
 Tussenbroek, J. van & Th. Belterman (1967): Het voorkomen van de nachtegaal in de Kennemerduinen. *Het Vogeljaar* 14 (6) : 271-273.

* Begin november 1989 is op een Noordhollandse NJN-reünie een bundel gedichten van Theo Belterman gepresenteerd. De bundel getiteld 'Herfsttij(de)loos' bevat 23 bladzijden met illustraties van mevrouw H.M. van der Stelt. Uitg. Botaurus Stellaris. Kaal Boek, Nieuwe Heerengracht 61, 1011 RP Amsterdam (1989). De bundel is verkrijgbaar door overmaking van f 7,50 (inclusief verzendkosten) op postgironummer 895 829 ten name van F.T. Bijlsma, Vondelkade 44, 8023 AD Zwolle, 038-548 439.